FESTIVAL
OUDE
MUZIEK
UTRECHT

Van der retorike ende musike

Stephan MacLeod en Gli Angeli Genève in de Grote Zaal

Gli Angeli Genève
De weg van het woord

Toen hij in 1517 zijn geloofsstellingen vastzegelde op de deur van de Slotkerk in Wittenberg, startte Martin Luther een beweging van verzet en vernieuwing die zich ook naar de muziek zou vertalen. De Lutherbijbel werd gretig door componisten gebruikt om directer en dieper tot de toehoorder door te dringen. Gli Angeli Genève laat in verschillende liedclusters horen hoe individuele toondichters dezelfde teksten gestalte gaven.

Gli Angeli Genève en Stephan MacLeod kiezen vier symbolische lutherse teksten uit de liturgie en de feesten van de lutherse ritus en bekijken die door de bril van verschillende componisten uit soms uiteenlopende tijdperken: Buxtehude, Schein, Scheidt, Walter, Weckman en Schütz, de belangrijkste wegbereider voor Johann Sebastian Bach. De musici onderzoeken hoe dezelfde tekst in verschillende composities wordt behandeld en of er een ontwikkeling aan te wijzen is. Wat benadrukt de een en ziet de ander misschien over het hoofd? Welk effect doet het meest op welk moment en in welke instrumentatie? Voor de luisteraar is wellicht maar één vraag van doorslaggevend belang: is de muzikale redevoering die we horen overtuigend of niet? ■●

za 4 sep, 20.00 uur + live op eMTV
TivoliVredenburg, + NAGESPREK
Grote Zaal
Gli Angeli Genève / Stephan MacLeod
De weg van het woord:
van Schütz tot Schütz

MUZIKAAL RECITEREN VAN OCHTEND TOT NACHT
GETIJDENDAG

De Getijdendag is een festival-in-het-festival dat de verschillende stonden en gezangen van het koorgebed doorloopt. Met zes concerten tussen dauw en schemering geven Hendrik Vanden Abeele en de betoverende vrouwenstemmen van Psallentes een muzikale impressie van een dag in het leven van een kloosterling. Leidraad is het officie dat de dertiende-eeuwse monnik Jean de Cornillon schreef voor Sacramentsdag, een liturgisch feest dat in 1246 door het bisdom van Luik werd ingesteld.

Lees verder op pagina 2.

za 4 sep, Getijdendag Psallentes
Willibrordkerk + live op eMTV

7.00 uur / Lauden
bij zonsopkomst
9.00 uur / Priem & terts
kleine uren I
12.00 uur / Mis
14.00 uur / Sext & none
kleine uren II
18.00 uur / Vespers
bij zonsondergang
21.00 uur / Completen
bij het slapengaan

Vervolg: Muzikaal reciteren van ochtend tot nacht – Getijdendag

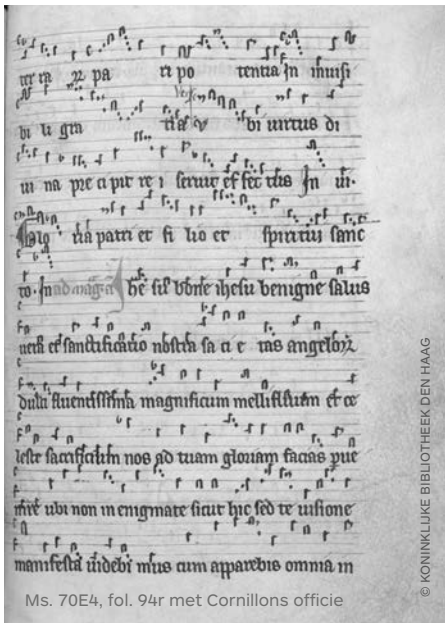

Ms. 70E4, fol. 94r met Cornillons officie

Al eeuwenlang worden in de christelijke liturgie psalmen gezongen. De honderdvijftig liederen uit het psalmboek vormen de kern van het officie of getijdengebed: de officiële dagelijkse gebedscyclus, waarbij op acht gezette tijden een aantal psalmen wordt gereciteerd. Dit vaste gebedsschema geeft structuur aan het kloosterleven. Met een zestal concerten tussen dauw en schemering geeft het Vlaamse ensemble Psallentes een muzikale impressie van het dagritme van een middeleeuwse kloosterling.

Psallentes presenteert een getijdendag rond het typisch Luikse feest van het Heilig Sacrament, in de Waalse regio bekend als La Fête-Dieu. De instelling van het feest in 1246 danken we aan de heilige Juliana. Dertig jaar eerder had zij in een visioen een onvolledige maan gezien. Dit werd uitgelegd als een teken dat de liturgische cyclus nog onvolledig was en er een feest rond het Heilig Sacrament ontbrak. De jonge monnik Jean de Cornillon gaf dit nieuwe feest met een officie gestalte.

Cornillons expressieve officie vormt de kern van Psallentes' getijdendag. Muziek en woord reiken elkaar de hand in zorgvuldig samengestelde programma's met hymnen, antifonen en gereciteerde psalmen. Kantelpunt in de dag is de *Messe de Tournai*: een van de vroegste meerstemmige toonzettingen van de onveranderlijke delen van de mis, en een boeiende mix van traditionele, eigentijdse en vooruitstrevende elementen. ■●

INTERNATIONAAL VAN WASSENAER CONCOURS 2021
AMACONSORT

Het Amaconsort is de winnaar van het Internationaal Van Wassenaer Concours, dat dit jaar in het teken stond van muziek uit de barok. Na een spannende finale kende de vakjury de eerste prijs toe aan dit Zwitserse ensemble. Het Nederlandse duo Teun&Teun won de tweede prijs en de publieksprijs. Niet alleen het aanwezige publiek, maar ook de kijkers van de livestream op eMTV konden hun stem uitbrengen. Teun Wisse en Teun Braken gingen ook naar huis met de Organisatie Oude Muziek-prijs, waarmee ze een concerttournee wonnen in het Seizoen Oude Muziek 2022-2023. Het Engelse Ensemble Hesperi eindigde op de derde plaats. Alle finalisten ontvingen een masterclassvoucher ter waarde van € 500. ■●

BEGRIPPEN UIT DE RETORICA

Vier stijldeugden
IV. decorum

Hoe overtuigen we elkaar? De Romeinse retoricus Quintilianus onderstreept het belang van een juiste woordkeus. Redenaars maken gebruik van vier stijldeugden: *perspicuitas* (duidelijk taal), *ornatus* (aantrekkelijke taal), *latinitas* (correcte en zuivere taal) en *decorum* (passende taal).

Decorum schrijft voor om een stijl te kiezen die goed aansluit bij het publiek en de gelegenheid. Bij deze taak hoort ook het bepalen van het stijlniveau: een hoge of heftige stijl (*genus sublime*), een middenstijl (*genus medium*) of een lage, sobere stijl (*genus subtile*).

Wil een stijl effectief zijn, dan moet die voldoen aan één voorwaarde: 'een spreker moet de indruk wekken dat hij zich natuurlijk uitdrukt, niet gekunsteld,' stelt Aristoteles. 'Men moet er alles aan doen de kunstgrepen verborgen te houden, opdat ze als zodanig blijven werken,' beaamt Quintilianus. Zelfs Cicero, de vader van de gewaagde en verzorgde formulering, zegt een voorkeur te hebben voor 'stamelende deskundigheid boven woordenrijke domheid'. De stijl moet dus passen bij het onderwerp en de gelegenheid. Geen grote woorden bij kleine zaken en andersom. ■●

Cicero spreekt in de senaat

Boven: Capriccio Stravagante Renaissance Orchestra overtuigt met Dowlands *Lachrimae or seaven teares* in een grote bezetting.
Beneden: Het Zwitserse Amaconcert wint de eerste prijs op het Internationaal Van Wassenaer Concours 2021.

Foto's: Marieke Wijntjes

CAMERATA TRAJECTINA REDERIJKER AAN HET WOORD

Op een festivaleditie gewijd aan welsprekendheid verdienen de rederijkers een ereplaats. Camerata Trajectina en spreker Frank Willaert putten uit de liederenschat van Matthijs de Castelein: een zestiende-eeuwse priester-woordkunstenaar uit België die zelf passende melodieën bedacht bij zijn balladen over liefde, lust en minnepijn.

Matthijs de Castelein was priester en notaris, maar zijn hart lag bij de rederijkerij. Hij schopte het tot factor (artistiek leider) van twee rederijkerskamers: Pax Vobis in Oudenaarde en De Kersauwe in Pamele, tegenwoordig een stadsdeel van Oudenaarde maar destijds nog een zelfstandige stad. Hoewel Castelein een geestelijke was, bezingen zijn liederen de liefde vaker dan het geloof. Allerlei facetten van de liefde komen aan bod: liefdesverdriet, troost, onmogelijke liefde, bedrog, venijn, zelfs onverbloemde erotiek. De expliciete scènes in sommige liederen hebben de afgelopen eeuwen meermaals tot onderwaardering en zelfs tot censuur geleid.

De schoonheyt uwer oghen
heeft uwen eers bedroghen.
Diversche liedekens, lied 2

Casteleins hoofdwerk, *De Const van Rhetoriken*, is een handleiding voor het schrijven en voordragen van gedichten en toneelstukken, vormgegeven als 239 negenregelige balladen. Tussen deze balladen door geeft hij honderden voorbeelden van allerlei, soms bizarre dichtvormen. Het werk heeft tot ver in de zeventiende eeuw een grote invloed gehad op de rederijkerscultuur. Ook Constantijn Huygens bezat een exemplaar.

Ick ducht wy niet meer zullen vergaren:
rijck Godt waer is den tijt ghevaren?
Diversche liedekens, lied 13

In *De Const van Rhetoriken* beschrijft Castelein ook de bijzondere manier waarop hij liederen maakte. Hij creëerde deze niet met een bekende melodie in zijn hoofd, zoals gebruikelijk was, maar begon met het schrijven van een gedicht dat als eerste strofe diende. Daarbij gebruikte hij bij voorkeur een gecompliceerde, rederijkerswaardige vorm. Vervolgens componeerde hij een melodie voor deze eerste strofe en schreef hij de overige strofen op deze melodie. Hierdoor hebben Casteleins liederen vrijwel allemaal een unieke vorm. Voor voorbeelden verwijst hij naar zijn 'liedekin boucskin'.

Dat liedboekje moet in de jaren na Casteleins dood verloren zijn gegaan, want ruim twintig jaar later reisde de Gentse drukker Ghileyn Manilius naar eigen zeggen stad en land af om de teksten en melodieën weer bijeen te brengen. In 1574 gaf hij deze 31 liederen uit onder de titel *Diversche liedekens*. Camerata Trajectina, dé pleitbezorger van de Nederlandse muziek van de middeleeuwen tot de Gouden Eeuw, en emeritus hoogleraar Middelnederlandse letterkunde Frank Willaert doen een greep uit deze liederenschat. ■●

za 4 sep, 13.00 & 15.00 uur
zo 5 sep, 13.00 & 15.00 uur
Gasthuis Leeuwenbergh (ConcertLab)
Camerata Trajectina & Frank Willaert
Rederijker aan het woord

Laatste kans: Let's Act

Wilt u de acteerstijlen en schilderkunst van het verleden leren ontcijferen? In de interactieve tentoonstelling *Let's act* waant u zich voor even een acteur. Ervaar de werking van historische gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal en acteertechnieken. Frons, grijns, lach, sta paf! Heeft u de tentoonstelling in de Janskerk nog niet bezocht? Vandaag is uw laatste kans!

za 4 sep / 10.30-17.00 uur
gratis toegang

LET'S TALKSHOW!
DE RETORIEK VAN HET FESTIVAL OUDE MUZIEK

Een week festivalgekte na jaren van dromen en plannen, wat doet dat met een mens? Co-curator Frits van Oostrom, festivaldirecteur Xavier Vandamme en artistiek adviseur Jed Wentz blikken samen terug op de voorbije festivalperiode, laten proeven van de adrenaline en de roes, en steken de vlam in de pan van de laatste *Let's talkshow!*

za 4 sep, 12.30 uur **+ live op eMTV**
Janskerk
Let's talkshow! /
Prof. dr. Frits van Oostrom
De retoriek van het Festival Oude Muziek
met Xavier Vandamme, dr. Jed Wentz en Eva Saladin (viool)

Gratis toegang, reserveren noodzakelijk ■●

Frits van Oostrom
© BRIAN SMEULDERS

Jed Wentz & Xavier Vandamme
© SUSANNE VERMEULEN

***Airs de cour* van Caïétain, Guédron en Moulinié**

Vincent Dumestre
©FRANÇOIS BERTHIER

Fijnzinnige liefdesliederen
door Le Poème Harmonique

Reiskriebels en goudkoorts: Le Poème Harmonique plezier je het meest met een avontuurlijke tocht door de muziekgeschiedenis en een berg onbekend repertoire. De *air de cour* is een centraal genre bij de overgang van de zestiende naar de zeventiende eeuw. In twee concerten verkent het ensemble van Vincent Dumestre dit repertoire met fijnzinnige liefdesliederen.

Van de laatste Valois-koningen tot de eerste jaren van het bewind van Lodewijk XIV was de *air de cour* hét genre van de Franse wereldlijke muziek en een van de symbolen van een ontluikende aristocratische cultuur. Talloze componisten probeerden populariteit te verwerven door zich met dit modieuze genre bezig te houden. Half muziek en half poëzie: de humanistische liederen van Pléiade-dichters als Ronsard en Baïf en componisten als Guédron, Caïétain, Moulinié en Tessier zijn bij Le Poème Harmonique in de best mogelijke handen. ■●

za 4 sep, 22.30 uur
TivoliVredenburg, Hertz
Le Poème Harmonique /
Vincent Dumestre
Airs de cour van Moulinié en Tessier

zo 5 sep, 17.00 uur
TivoliVredenburg, Hertz
Le Poème Harmonique /
Vincent Dumestre
Airs de cour van Guédron en Caïétain

COLOFON

REDACTIE Laura van den Boogaard
VORMGEVING Esther de Bruijn
© *Van der retorike ende musike* is de dagkrant van het Festival Oude Muziek Utrecht 2021
Deze festivalkrant bestaat ook digitaal!
Meld u aan via oudemuziek.nl/krant

facebook.com/oudemuziek
twitter.com/oudemuziek
youtube.com/FestivalOudeMuziek
instagram/oudemuziek

MIDDELEEUWS EN WELBESPRAAKT

Ensemble la fonte musica van Michele Pasotti is gespecialiseerd in laatmiddeleeuwse muziek, in het bijzonder uit de Italiaanse Trecento. Filologisch onderzoek, waarbij de liedteksten nauwkeurig worden geanalyseerd en in hun historische context worden bestudeerd, vormt de basis van elk project. Vandaag brengt het ensemble de mooiste werken van Antonio Zachara da Teramo bij elkaar voor een overtuigende demonstratie van middeleeuwse eloquentie. ■●

za 4 sep, 17.00 uur
Pieterskerk
La fonte musica / Michele Pasotti
Middeleeuws en welbespraakt: humanisme in het Trecento

CONCERTLADDER

ZATERDAG 4 SEPTEMBER

7.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (I)
Lauden – bij zonsopkomst
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10 per concert
€ 84 / € 75 passe-partout
eMTV € 7,50

9.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (II)
Priem & terts – kleine uren I
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10 | eMTV € 7,50

9.30 **Zomerschool:** + live op eMTV
Fred Jacobs
Het tijdperk van *La rhétorique des dieux* / voertaal: Nederlands
Janskerk
€ 5 | eMTV € 2,50

10.00 **Festivalcentrum TivoliVredenburg**
Festivalkassa, informatiebalie en cd-verkoop (tot 20.00) en Het Gegeven Paard

10.30 tot 17.00 **Tentoonstelling**
Let's act
Janskerk **gratis**

11.00 **ĀRT HOUSE 17 / Michael Hell**
Kaffeekantate!
Paardenkathedraal UITVERKOCHT

11.00 **Augustin Lusson & Daria Zemele**
In vuur en vlam
TivoliVredenburg, Hertz
€ 23 / € 20 / € 10

11.00 **Malgosia Fiebig**
Muffat mondiaal
Domtoren
(luisterplaats: Flora's Hof) **gratis**

12.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (III)
Mis
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10 | eMTV € 7,50

12.30 **Let's talkshow!** / + live op eMTV
Prof. dr. Frits van Oostrom
co-curator
artist in residence
De retoriek van het Festival Oude Muziek. Met festivaldirecteur Xavier Vandamme, artistiek adviseur dr. Jed Wentz en Eva Saladin (viool)
voertaal: Nederlands
Janskerk ***gratis**

12.30 **Fieri Consort** FABULOUS FRINGE
Marenzio: Il pastor fido
Stadsklooster UITVERKOCHT

13.00 **Pierre Hantaï**
Dixit Bach
Lutherse Kerk
€ 19 / € 17 / € 10

13.00 **Camerata Trajectina & Frank Willaert**
Rederijker aan het woord
Gasthuis Leeuwenbergh (ConcertLab)
€ 23 / € 20 / € 10

14.00 **ĀRT HOUSE 17 / Michael Hell**
Kaffeekantate!
Paardenkathedraal
€ 23 / € 20 / € 10

14.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (IV)
Sext & none – kleine uren II
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10 | eMTV € 7,50

15.00 **Sequentia / Benjamin Bagby**
Words of power
TivoliVredenburg, Cloud Nine UITVERKOCHT

15.00 **Camerata Trajectina & Frank Willaert**
Rederijker aan het woord
Gasthuis Leeuwenbergh (ConcertLab)
€ 23 / € 20 / € 10

17.00 **Nederlandse Bachvereniging / Shunske Sato**
Händel: *Alexander's Feast*
TivoliVredenburg, Hertz UITVERKOCHT

17.00 **La fonte musica / Michele Pasotti**
Middeleeuws en welbespraakt: humanisme in het Trecento
Pieterskerk
€ 23 / € 20 / € 10

18.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (V)
Vespers – bij zonsondergang
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10 | eMTV € 7,50

18.30 **What's new?** + live op eMTV
João Luís Paixão
The power of music in Dryden's poem *Alexander's Feast* / voertaal: Engels
TivoliVredenburg, Hertz ***gratis**

20.00 **Gli Angeli Genève /** + live op eMTV
Stephan MacLeod + NAGESPREK
De weg van het woord: van Schütz tot Schütz
TivoliVredenburg, Grote Zaal
€ 39 / € 35 / € 10 | eMTV € 15

20.00 **Léon Berben** + NAGESPREK
Sweelinck tot Bach V: manualiter / pedaliter
Domkerk
€ 19 / € 17 / € 10

21.00 **Getijdendag** + live op eMTV
Psallentes (VI)
Completen – bij het slapengaan
Willibrordkerk
€ 17 / € 15 / € 10
eMTV € 7,50

22.30 **Le Poème Harmonique / Vincent Dumestre**
Airs de cour van Moulinié en Tessier
TivoliVredenburg, Hertz
€ 23 / € 20 / € 10

*** gratis kaarten reserveren noodzakelijk**

Exclusief op eMTV

11.00 **Elisabeth Hetherington & David Mackor**
De intieme diva **gratis**

Meer informatie: oudemuziek.nl/emtv